

Măriuca Oana CONSTANTIN*

Cauza Ucraina c. Rusia (re. Crimeea) Hotărârea Marii Camere a CEDO în dosarele nr. 20958/14 și 38334/18 din 16 Decembrie 2020

Introducere

Hotărârea Ucraina c. Rusiei pronunțată de Marea Cameră a CEDO, la 16 Decembrie 2020 (I), cu privire la încălcarea drepturilor prevăzute de Convenție prin acțiunile Rusiei în Crimeea și în Sevastopol înainte și după anexarea acestor teritorii în 2014, este relevantă pentru contextul actual din regiune.

Europa Liberă scria la 18 martie 2022: „În timp ce în Ucraina bombardează civili, Putin sărbătorește pe stadion 8 ani de la invadarea Crimeei. Rusia a sărbătorit invadarea Crimeei, anexată ilegal de la Ucraina în urmă cu opt ani, în martie 2014, printr-un concert grotesc cu pretenții de grandoare, organizat pe stadionul Liujniki, din Moscova, unde au fost prezenți circa 200.000 de oameni. Președintele rus Vladimir Putin a salutat, de pe stadion, „operațiunea specială” din Ucraina, adică invadarea Ucrainei, bombardarea ei și masacrarea populației civile, în timp ce mii de ruși fluturau pe stadion steaguri rusești și bannere cu inscripția „Z”, simbolul invadării Ucrainei. În timp ce bombele Rusiei continuau să cadă la doar câteva sute de kilometri în Ucraina, Putin se lauda cu „destinul comun” al Rusiei și Crimeei și i-a lăudat pe cei din peninsula pentru că au votat la referendum pentru a face parte din Rusia.”¹

În 2021, Rusia a intensificat militarizarea în apropierea frontierei de est a Ucrainei, fapt care a generat îngrijorare în Ucraina, iar la 21 februarie 2022, președintele Vladimir Putin a decis să recunoască drept entități independente zonele necontrolate de guvern din oblastele (regiunile administrative) Donețk și Luhansk din Ucraina și să trimită trupe ruse în zonele respective. Această decizie a venit ca urmare a unui vot favorabil din partea Dumei de Stat a Rusiei (camera inferioară a parlamentului Rusiei) la 15 februarie.² La 24 februarie 2022, Rusia a declanșat un atac militar neprovocat și nejustificat asupra Ucrainei.

* Lector, Facultatea de Științe Politice, SNSPA București
Email: mariuca.constantin@politice.ro
Manuscris primit la 30 martie 2022.

- 1 Dora Vulcan, „În timp ce în Ucraina bombardează civili, Putin sărbătorește pe stadion 8 ani de la invadarea Crimeei”, Europa Liberă România, 18 martie 2022, accesibil online: <https://romania.europalibera.org/a/ucraina-masacrată-rusia-în-sărbătoare-putin-sărbătorește-pe-stadion-8-ani-de-la-invadarea-crimeei/31759738.html>
- 2 Consiliul European, *Răspunsul UE la invadarea Ucrainei de către Rusia*, 8 aprilie 2022, accesibil online: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eu-response-ukraine-invasion/>

Invadarea actuală a Ucrainei de către Rusia este mai mult decât un deja-vu al evenimentelor din 2014. *Atât în 2014, cât și în 2022, discutăm despre o încălcare a dreptului internațional și a principiilor fundamentale pe care se întemeiază ordinea internațională. Dar gravitatea acțiunilor prezente ale Rusiei și implicațiile acestor acțiuni în ceea ce privește drepturile omului depășesc proporțiile din 2014.*

Cauza Ucraina c. Rusia (re. Crimeea) oferă o analiză aprofundată și o interpretare detaliată a CEDO, din perspectiva drepturilor omului, a contextului politic și a implicațiilor juridice ale relației dintre Rusia și Ucraina.

Hotărârea Ucraina c. Rusia (re. Crimeea) răspunde uneia dintr-o serie de plângeri interstatale depuse de Ucraina împotriva Rusiei și este importantă și pentru alte motive. Speța este relevantă pentru modul în care Curtea abordează tema suveranității Crimeei. În al doilea rând, este interesantă pentru modul în care tratează problema juridică a jurisdicției în sensul art. 1 din Convenție și al aplicabilității (extra)teritoriale a acestui articol. În al treilea rând, ar fi de observat modul în care CEDO consideră probele în acest context specific. În al patrulea rând, speța este importantă pentru concluziile trasate cu privire la existența prima facie a unor practici administrative instrumentate de Rusia, care cu condus la multiple încălcări ale drepturilor prevăzute de Convenție. Aceste concluzii ale hotărârii au implicații clare și asupra altor plângeri înregistrate la CEDO în care Rusia are calitatea de stat pârât.³

Noua Revistă de Drepturile Omului include o traducere sintetică a cauzei Ucraina c. Rusia (re. Crimeea). Având în vedere complexitatea și multitudinea detaliilor relevante, traducerea, deși sintetizată, va fi cuprinzătoare și va fi „distribuită” și în numerele viitoare ale revistei. În numărul curent (nr. 1/2022), sunt prezentate circumstanțele de fapt ale speței. Au fost incluse cele două versiuni, foarte diferite, transmise de părțile litigante, tocmai pentru a sublinia aceste diferențe, dar și „slăbiciunea” argumentelor și a probelor invocate de Rusia. Legislația relevantă pentru situația de fapt și punctele de vedere cu caracter de reper ale unor organizații internaționale cu autoritate în domeniul drepturilor omului vor fi incluse în NRDO nr. 2/2022. Hotărârea Marii Camere va fi prezentată detaliat în NRDO nr. 3/2022.⁴

Cauza Ucraina c. Rusia (re. Crimeea)

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în ședința din 16 decembrie 2020 a Marii Camere, în prezența:

Robert Spano, *Președinte*,
Linos-Alexandre Sicilianos,
Jon Fridrik Kjølbro,

³ Marko Milanovic, *ECtHR Grand Chamber Declares Admissible the Case of Ukraine v. Russia re Crimea*, EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law, 15 ianuarie 2022, accesibil online: <https://www.ejiltalk.org/ecthr-grand-chamber-declares-admissible-the-case-of-ukraine-v-russia-re-crimea/>

⁴ Versiunea integrală a speței este disponibilă în limba engleză pe site-ul oficial al CEDO: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207622>.

Ksenija Turković,
Angelika Nußberger,
Síofra O’Leary,
Vincent A. De Gaetano,
Ganna Yudkivska,
Aleš Pejchal,
Krzysztof Wojtyczek,
Stéphanie Mourou-Vikström,
Pere Pastor Vilanova,
Tim Eicke,
Latif Hüseyinov,
Jovan Ilievski,
Gilberto Felici, *judecători*,
Bakhtiyar Tuzmukhamedov, *judecător ad hoc*,
și Søren Prebensen, *Grefierul Marii Curți*,

Pe baza deliberărilor din 11 septembrie 2019, 28 septembrie 2020 și 16 decembrie 2020,
A decis următoarele:

1. PROCEDURA

Cazul are la bază două plângeri (nr. 20958/14 și 42410/15), ambele formulate de Ucraina împotriva Federației Ruse, conform art. 33 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale (“Convenția”), la datele de 13 martie 2014 și 26 august 2015. Ambele plângeri vizează evenimente desfășurate în Crimeea și în estul Ucrainei. În contextul prezentei decizii, referirea la “Crimeea” include deopotrivă Republica Autonomă Crimeea (RAC) și orașul Sevastopol.

Guvernul ucrainean (“Guvernul reclamant”) a fost reprezentat de dl. Ivan Lishchyna, reprezentantul Guvernului ucrainean la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (“CEDO”). Guvernul rus (“Guvernul pârât”) a fost reprezentat inițial de fostul agent, dl. Georgy Matyushkin, urmat de actualul agent, dl. Mikhail Galperin, reprezentantul Federației Ruse la CEDO.

La 13 martie 2014, Președintele Secției a III-a a stabilit, în baza Regulii 39 a Curții, o dispoziție provizorie conform căreia ambele părți să se abțină de la orice alte măsuri, în special cele de natură militară, care ar putea conduce la încălcări ale drepturilor prevăzute de Convenție în raport cu civilii, inclusiv expunerea acestora la riscuri de sănătate. Dispoziția provizorie reamintea părților obligația respectării art. 2 și 3 din Convenție. În aceeași zi, Curtea a decis să acorde prioritate soluționării cauzei conform Regulii 41.

În ceea ce privește Crimeea, guvernul reclamant a susținut că, începând de la data de 27 februarie 2014, Federația Rusă a exercitat jurisdicție extrateritorială asupra Crimeei, fiind responsabilă pentru practici administrative care au determinat numeroase încălcări ale Convenției. Guvernul reclamant a invocat următoarele prevederi ale Convenției: art. 2 (dreptul la viață), art. 3 (interzicerea tratamentelor inumane și a torturii), art. 5 (dreptul la

libertate și siguranță), art. 6 (dreptul la un proces echitabil), art. 8 (dreptul la viață privată), art. 9), libertatea de gândire, conștiință și religie (art. 9), libertatea de exprimare (art. 10) și art. 11 (libertatea de asociere), art. 14 (interzicerea discriminării). De asemenea, guvernul ucrainean a reclamat violări ale art. 1 din Protocolul 1 (dreptul la proprietate), art. 2 din Protocolul 1 (dreptul la educație) și art. 2 din Protocolul 4 (libertatea de circulație).

La 20 noiembrie 2014 și la 29 septembrie 2015, guvernul pârât a fost notificat cu privire la plângerea formulată împotriva sa și a fost invitat să transmită Camerei observații asupra admisibilității și fondului cererii. Guvernul pârât a transmis observațiile la 31 decembrie 2015 și la 22 ianuarie 2016, după extinderea termenului. Guvernul reclamant a transmis răspunsul său la observațiile guvernului pârât la 23 martie 2017.

La 9 februarie și la 29 noiembrie 2016, Camera a disjuns cererile nr. 20958/14 și 42410/14 în patru cazuri distincte. Toate plângerile privind Crimeea au rămas înregistrate în dosarele menționate mai sus, în timp ce plângerile privind evenimentele din estul Ucrainei au fost înregistrate separat.

La 20 februarie 2018, o Cameră a Secției I (alcătuită din Linos-Alexandre Sicilianos - Președinte, Kristina Pardalos, Ganna Yudkivska, Robert Spano, Aleș Pejchal, Dmitry Dedov and Jovan Ilievski - judecători, asistați de Abel Campos - Grefierul Secției) a decis să înștiințeze părțile cu privire la intenția sa de a se desesiza în favoarea Marii Camere, în condițiile absenței oricărei obiecții în acest sens din partea niciuneia dintre părți și în baza art. 30 din Convenție și Regulii 72 alin. 1 și 4.

În iunie 2018, cele două plângeri au fost conjucate, conform Regulii 42 alin. 1, plângerea rezultată fiind redenumită: “Ucraina c. Rusia (re Crimeea)”, nr. 20958/14.

La 27 iulie 2018, Curtea a decis, conform Regulii 51 alin. 3, să solicite părților memorii scrise și depoziții privind admisibilitatea cauzei, care să reprezinte “o susținere exhaustivă a poziției fiecărei părți cu privire la capetele de cerere”. Ambele părți au depus observații privind admisibilitatea și fondul (“memorii”).

Componența Marii Camere a fost determinată în baza art. 26 alin. 4 și 5 din Convenție și Regulii 24.

O audiere publică privind admisibilitatea cererii avut loc la sediul CEDO, la 11 septembrie 2019, prin aplicarea Regulii 71 alin. 1 și, *mutatis mutandis*, Regulii 51 alin. 5.

2. ÎN FAPT

Circumstanțele de fapt prezentate de Guvernul reclamant sunt prezentate în Secțiunea I, în timp faptele prezentate de Guvernul pârât se regăsesc în Secțiunea a II-a. Fiecare reflectă exclusiv poziția diferită a celor două Guverne asupra circumstanțelor și aplicării Convenției, nereprezentând punctul de vedere al CEDO. Mai jos, sunt rezumate cele două puncte de vedere.

I. GUVERNUL RECLAMANT

A. Probe transmise de Guvernul reclamant

În susținerea plângerii formulate, Guvernul reclamant a adus drept probe o serie de documente (care vor fi detaliate în secțiunile următoare), incluzând rapoarte publicate de diferite organizații guvernamentale și non-guvernamentale, precum și tratate bilaterale semnate între Ucraina și Federația Rusă. Celelalte probe aduse de Guvernul reclamat conțin: depoziții ale martorilor, documente oficiale emise de autorități interne ucrainene (note de protest, scrisori oficiale), materiale video difuzate (difuzate de CCTV), articole și alte surse accesibile online.

B. Circumstanțele de fapt prezentate de Guvernul reclamant

1. *Probe privind controlul efectiv*

(a) Context

În 2010, pe teritoriul Federației Ruse, au fost alcătuite patru brigade operaționale formate din trupe de elită și dotate cu cel mai modern armament. Formal, aceste trupe au fost create cu scopul de a garanta siguranța în cadrul Jocurilor Olimpice desfășurate la Soci. Ulterior, ele au fost mutate în Crimeea și au participat la “ocuparea” acesteia. În declarația sa din 17 martie 2017, Dl. Ihor Voronchenko a afirmat că “Sunt conștient că separarea Crimeei a fost realizată chiar de aceste unități militare ale Forțelor Armate ale Federației Ruse. Fiind printre primele trupe din Rusia care au purtat noua uniformă, au devenit cunoscute sub numele de *oamenii verzi*”.

Începând din 2013, actori paramilitari pro-ruși, inclusiv membri ai Poliției de Elită Berkut, fidelă fostului președinte ucrainean Yanukovich, a demarat organizarea Forțelor de Auto-Apărare din Crimeea (CSDF). Printre liderii CSDF se numără Ihor Girkin, fost ofițer al Serviciului Federal de Securitate al Federației Rusiei (FSB) și, ulterior, “Ministru al Apărării” în așa-numita “Republică Populară Donetsk”.

În comentariile din presă din 25 septembrie 2017, președintele Vladimir Putin a susținut, *inter alia*, că “în spatele trupelor de auto-apărare din Crimeea, se aflau soldații noștri, care au acționat într-o manieră politicoasă, dar decisivă și profesionistă. Nu exista altă cale pentru a ajuta populația din Crimeea să-și manifeste libertatea de voință”.

Prezența militarizată în Crimeea a făcut obiectul diferitor restricții și condiții, conform tratatelor bilaterale dintre Ucraina și Federația Rusă. În plus, era necesar un acord expres din partea Ministerului Afacerilor Externe din Ucraina pentru a depăși numărul maxim de trupe special prevăzute de tratate, precum și pentru deplasarea trupelor rusești ori a armamentului rusesc în afara bazelor militare. Unitățile militare rusești nu aveau dreptul de a desfășura activități polițienești sau de ordine publică.

La 24 ianuarie 2014, o întrunire a Uniunii Militare Cazace a stabilit nevoia de a crea grupuri de menținere a ordinii în Sevastopol. Concomitent, Federația Rusă a început consolidarea prezenței sale militare în Crimeea, transportând trupe noi. Pe scurt, la finalul

lui ianuarie 2014, contingente paramilitare au fost transportate pe cale aeriană în baza navală din localitatea Gvardiyske. Personal militar neautorizat a fost transportat și pe parcursul lunii februarie 2014.

Ministerul Afacerilor Externe din Ucraina a trimis o notă formală de protest către Federația Rusă, al cărei răspuns a susținut că măsurile au avut caracter urgent. Ulterior, la 22 și 23 februarie 2014, în cadrul întrunirii cu conducătorii agențiilor de securitate, Vladimir Putin a declarat că a decis să demareze “reîntoarcerea Crimeei către Federația Rusă”. În ziua următoare, o coloană de 400 de oameni, purtând uniforme trupelor paramilitare rusești au fost văzute deplasându-se către Sevastopol, la bazele de antrenament ale brigadelor marine.

(b) Preluarea controlului în Peninsula Crimeea (26 și 27 februarie 2014)

La 27 februarie 2014, peste 100 de soldați au luat cu pătruns cu forța în clădirile Consiliului Suprem și a Consiliului de Miniștri ai RAC. Imagini din arhiva CCTV arată că această operațiune a fost întreprinsă de bărbați înarmați. Ocuparea clădirilor administrative a demarat la 4:30 a.m. și a fost desfășurată de persoane cu echipament militar complet. Atât martorii oculari, cât și dl. Shchekun (unul dintre liderii protestelor Eurmaidan) au confirmat că Forțele Speciale Rusești, “oamenii verzi”, au fost responsabile pentru ocuparea clădirilor administrative. Steagul Federației Ruse a fost arborat deasupra clădirii parlamentului, soldații ruși păzind perimetrul, iar trupele rusești patrulând împrejurimile. Conform scrisorii oficiale din 28 noiembrie 2016 a Procurorului General al Ucrainei, mai mult de 100 de militari înarmați au pătruns ilegal în clădirile *Verkhovna Rada* și RAC, amenințând reprezentanții forțelor de ordine publică prezente și preluând controlul asupra activităților publice pentru a asigura adoptarea exclusivă a unor măsuri favorabile Rusiei.

La 27 februarie 2014, dl. Anatolii Volodymyrovych Mogilev, președintele Consiliului de Miniștri al RAC, a demarat o tentativă de negociere cu ofițerii ruși, dar aceștia au refuzat, menționând că vor negocia doar cu dl. Vladimir Andreyevich Konstantinov, președintele Consiliului Suprem al RAC. În aceeași zi, a 10.05 a.m. clădirea a fost deconectată de la orice formă de comunicare.

Consiliul Suprem, reunit forțat, sub presiunea militarilor ruși înarmați, deconectat de la orice formă de comunicare cu exteriorul și fără prezența cvorumului necesar, a adoptat rezoluții care exprimau neîncrederea în dl. Mogilev, președintele Consiliului de Miniștri al RAC și îl înlocuiau cu dl. Aksionov. Totodată, Consiliul Suprem stabilea organizarea unui “referendum” la data de 25 mai 2014, cu scopul de a consolida statutul și competențele RAC.

Dl. Igor Girkin a declarat într-un interviu că miliția locală, aflată sub autoritatea sa, a fost implicată în aducerea membrilor Consiliului Suprem al RAC la sesiunea din 27 februarie 2014 pentru a vota numirea noului prim-ministru, dl. Aksenov și pentru a emite o decizie favorabilă organizării “referendumului”, având totodată susținerea trupelor militare rusești amplasate în Sevastopol și în zona suburbană a Simferopolului.

În aceeași zi, Federația Rusă a consolidat dramatic prezența sa militară directă în Crimeea, fără a notifica autoritățile ucrainene și fără o autorizare din partea acestora. 300 de trupe militare noi au fost instalate în Crimeea și alte 200 de trupe au ajuns la

bordul *Turbynyst* și *Zhukov*. Ulterior, alte 4500 de trupe au fost instalate în Gvardiyske. Autoritățile vamale ucrainene au fost împiedicate să desfășoare inspecțiile necesare.

Simultan, trupe militare rusești și trupe paramilitare pro-ruse din Crimeea au blocat infrastructura civilă și au împiedicat armata ucraineană să apere teritoriul său suveran. Trupele rusești au înconjurat perimetrul unităților militare ale forțelor armate și aeriene ucrainene de lângă Sevastopol, au blocat accesul la aeroportul Simferopol, la porturile Feodosiya și “Krym–Kavkaz”, precum și la sediul forțelor navale ucrainene din Sevastopol. Alte trupe rusești au blocat aeroportul militar Belbek. Trupe paramilitare cazace din regiunea Krasnodar au preluat punctul de control Perekop pe ruta care conectează Chaplynka cu peninsula Crimeea.

În consecință, până la finalul zilei de 27 februarie 2014, autoritățile civile legitime din Crimeea au fost înlocuite forțat cu agenți ai Federației Ruse. Rusia a ocupat Crimeea și a preluat controlul efectiv asupra teritoriului. În plus, Rusia a instalat în Crimeea, așa cum urmau să confirme evenimentele ulterioare, o administrație subordonată Moscovei și dependentă din punct de vedere militar, economic, politic de sprijinul acesteia.

(c) Urmările imediate ale “invaziei”

După evenimentele din 27 februarie 2014, Rusia a continuat consolidarea controlului militar asupra Crimeei, prin instalarea ilegală a unui număr și mai mare de trupe. Activitățile efectuate de armata rusească în primele zile după “ocupare” au vizat consolidarea controlului Rusiei asupra Crimeei. Acest lucru a permis Rusiei să instaleze un număr din ce în ce mai mare de trupe și a împiedicat Ucraina să aducă trupe armate în vederea apărării. Acest lucru a fost asigurat prin stabilirea controlului rusesc asupra punctelor de intrare și de ieșire din Crimeea pe cale terestră (centrele vamale Perekop și Armyansk), maritimă (portul Kerch) și aeriană (aeroporturile Simferopol, Dzhankoi, Yevpatoria și Kerch). În același scop, a fost blocat accesul forțelor de apărare ucrainene pe toate căile. Această activitate s-a desfășurat simultan pe întregul teritoriu al Crimeei, fiind planificat și coordonat centralizat. Acolo unde au întâmpinat rezistență (de exemplu, din partea trupelor maritime Feodosiya), forțele armate rusești au luat ca ostatici membrii familiilor soldaților ucraineni. Guvernul reclamant a arătat că această strategie militară ilegală a fost amplu utilizată de forțele armate rusești în timpul “anexării” Crimeei, așa cum a recunoscut chiar președintele Putin.

(d) Consolidarea controlului în Crimeea (1 - 16 martie 2014)

De la finalul lunii februarie 2014 și până la 19-20 martie 2014, întreg personalul de serviciu ucrainean din Crimeea a fost blocat de trupele rusești și privat de orice comunicare externă. Unii ofițeri ucraineni au fost capturați și privați de libertate în mod ilegal. CSDF a cooperat constant cu FSB și armata rusă. FSB a furnizat armament către CSDF, iar CSDF a sprijinit trupele rusești în blocada asupra unităților militare ucrainene. În plus, miliția CSDF a capturat personal militar ucrainean, jurnaliști și activiști, predându-i către armata rusă.

Persoanele capturate ilegal au fost deținute în principal în două centre: Comisariatul militar ucrainean din Simferopol (care a fost preluat forțat de către CSDF la 8 martie 2014)

și Închisoarea militară BSF (*Black Sea Fleet*) din Sevastopol. Ostaticii de la Comisariat au fost reținuți legați la ochi, într-o saună subterană, unde foarte mulți dintre ei au fost supuși torturii, incluzând violențe fizice, șocuri prin electrocutare și alte forme de abuz. În închisoarea militară BSF au fost reținuți deopotrivă activiști civili ucraineni și personal militar. Ostaticii din închisoarea militară au fost privați de comunicare cu mediul exterior și interogați de ofițeri ruși, supuși tratamentelor inumane și simulării unor execuții. În martie și aprilie 2014, autoritățile ucrainene au negociat eliberarea a patruzeci de ostatici.

(e) “Anexarea Crimeei și referendumul”

La 1 martie 2014, dl. Aksenov a solicitat președintelui Rusiei să garanteze pacea și siguranța în Crimeea. La cererea dlui. Aksenov, bărbați înarmați și în uniformă, sub controlul Federației Ruse, au stabilit puncte de control la intrarea în peninsula.

La 6 martie 2014, Consiliul Suprem al RAC a admis decizia de “anexare” a Peninsulei Crimeea de către Federația Rusă fără a supune decizia unui plebiscit. Cu toate acestea, în aparentă contradicție, a reprogramat “referendumul” pentru data de 16 martie 2014. Anterior “referendumului”, la 11 martie 2014, Consiliul Suprem al RAC, a adoptat o “declarație de independență a Crimeei și Sevastopolului”. Legalitatea “declarației” a fost de îndată recunoscută și pronunțată de Ministerul rus al afacerilor externe. În realitate, acest act constituie prin el însuși o încălcare a dreptului internațional și o gravă încălcare a suveranității Ucrainei.

“Referendumul” a avut loc la 16 martie 2014. În ziua următoare, Consiliul Suprem al RAC a “proclamat” pentru a doua oară independența Crimeei.

La 18 martie 2014, Federația Rusă, “Republica Crimeea” și Orașul Sevastopol au semnat “Tratatul de unificare” care făcea trimitere la “proclamația” de la 17 martie 2014. “Tratatul” urma să intre în vigoare de la 1 aprilie 2014.

La 20 martie 2014, Duma Federației Ruse a votat “acceptarea” Crimeei și Sevastopolului și a ratificat “tratatul” din 18 martie 2014. La 21 martie 2014, Consiliul Federației a “unificat” Crimeea și Sevastopol cu Federația Rusă, a ratificat “Acordul” din 18 martie 2014 și a făcut modificările constituționale necesare.

După anexarea Crimeei, Consiliul de Stat din Crimeea a adoptat Legea Republicii Crimeea din 17 iulie 2014 privind miliția poporului, care reglementa CSDF. Ministerul rus al apărării a acordat trupelor CSDF medalia “pentru reîntoarcerea Crimeei”.

2. Presupuse încălcări ale Convenției

Guvernul reclamant a prezentat versiunea sa privind desfășurarea evenimentelor, făcând distincție între două perioade distincte: “Prima etapă (17 februarie - 21 martie)” și “A doua etapă (după 21 martie)”. Presupusele încălcări ale Convenției pe care le invocă prezintă fundamentul plângerii formulate de Ucraina.

(a) Prima etapă (17 februarie - 21 martie 2014)

În stadiul incipient al “ocupației”, soldații ruși și CSDF au acționat sincronizat, concentrându-se pe reprimarea violentă a oricărei forme de disidență față de “ocupația”

rusă, în special din partea personalului militar ucrainean și pro-ucrainean, a activiștilor civili tătari și a jurnaliștilor. Formele de represiune au inclus: amenințări, violențe fizice, dispariții, tortură, omucideri, detenție și privare ilegală de libertate, acuzații penale false, expropriere și discriminare pe baza opiniei politice și pe baza altor criterii inadmisibile. Guvernul reclamat furnizează numeroase exemple.

Operațiunile desfășurate în Crimeea, în februarie și în martie 2014, de trupele militare și para-militare rusești au utilizat forța letală, conducând la dispariții, vătămări corporale și chiar decese ale cetățenilor ucraineni. Plângerea oferă câteva exemple. Reshat Ametov, tatar din Crimeea, a dispărut și, corpul său a fost găsit cu zece zile mai târziu, cu semne fizice evidente de tortură. Sergii Kokurin, ofițer în cadrul forțelor armate ucrainene, a fost împușcat de militar rus în cadrul unui asalt armat. Vasyl Chernysh, rezident al Sevastopolului și activist al Euromaidan, a dispărut după ce, cu câteva zile înainte, a ajutat la eliberarea altor activiști Automaidan capturați de CSDF, fără a fi găsit ulterior nici el, nici corpul său. În plus, niciunul dintre aceste cazuri nu a fost supus unei anchete efective.

Personalul militar ucrainean a fost sistematic deținut în închisori militare ale bazei militare BSF din Sevastopol și la Comisariatul militar republican din Simferopol. Colonelul general M. Koval al Serviciului vamal de stat din Ucraina a fost capturat de soldații ruși deghizați, l-au agresat fizic și l-au privat de libertate în mod ilegal timp de câteva ore. Amiralul I. Voronchenko, Colonelul Yu Mamchurn și Colonelul D. Delyatytskyy au fost răpiți și transportați la închisoarea militară din Sevastopol, unde au fost privați de libertate în mod ilegal pentru câteva zile. Căpitanul O. Kalachov a fost reținut în închisoare militară pentru 15 zile, de ofițeri trădători din serviciile secrete ucrainene, iar înainte de a fi eliberat a fost supus unei simulări de execuție. Pe parcursul detenției în închisori militare, ofițerii ucraineni au fost ținuți în condiții contrare prevederilor art. 3 din Convenției (izolare și tortură prin zgomot).

Exemplele menționate mai sus sunt doar câteva dintre numeroasele cazuri incluse în memoriul înaintat de Guvernul reclamant în care militari ucraineni au fost privați de libertate. Activiști pro-ucraineni și jurnaliști au fost de asemenea reținuți în închisori militare. Plângerea Guvernului reclamant menționează, între alții, pe: dna. Olena Maksymenko (jurnalistă), dl. Oles Kromplyas (fotograf), dl. Yevgen Rahkno, dna. Oleksandra Ryazantseva, dna. Yekateryna Butko. Aceștia au fost interogați și torturați de CSDF în data de 9 martie 2014, la punctul de control Chongar și, ulterior, au fost preluați de soldați ruși în baza militară BSF. Dl. Yaroslav Pilunski și dl. Yurii Gruzino au fost, de asemenea, reținuți în închisoare militară, la data de 16 martie 2014, de către CSDF, în timp ce filmau procesul de vot din cadrul "referendumului". Aceștia au fost supuși torturii și eliberați la 20 martie 2014. Au existat și alte numeroase privări ilegale de libertate, de scurtă durată, ale jurnaliștilor și activiștilor. Liderul Euromaidan Crimeea, dl. Andrii Shchekun și activistul Anatolii Kovalskii au fost reținuți pentru 11 zile. Dl. Andrii Shchekun a fost răpit de CSDF la 9 martie 2014 și a fost supus agresiunilor fizice, a fost bătut, tăiat cu cuțitul, electrocutat de mai multe ori, împușcat de 20 de ori cu un pistol pneumatic, forțat să stea dezbrăcat într-o cameră înghețată, având mâinile și picioarele legate, privat de somn și de mâncare. În aceste condiții, a fost interogat cu privire la presupusa finanțare primită din SUA și Canada. După ce a fost eliberat, dl. Shchekun a fost tratat de medici ucraineni

care au confirmat că acesta fusese supus torturii. Dl. Kovalskii a fost, de asemenea, lovit, amenințat și supus presiunii psihologice. Dl. Shchekun și dl. Kovalskii au declarat că, în același loc unde au fost reținuți și torturați se mai aflau aproximativ 15 persoane, victime ale aceluiași condiții și tratamente inumane, deopotrivă militari și civili.

Comisariatul a fost locul unde atât activiști pro-ucraineni, cât și personalul militar au fost privați ilegal de libertate și torturați. Comisariatul era păzit de militari ruși, iar unitatea se afla sub controlul CSDF, înarmat de armata rusă. Agenții ruși au fost îndeaproape implicați în activitățile care au facilitat sau au reprezentat prin ele însele încălcări ale Convenției.

Rectorul Bisericii greco-catolice Ucrainei, părintele M. Kvyč, a fost reținut în parohia sa la 15 martie 2014, de către reprezentanți ai “serviciilor speciale”. Preoți ai altor confesiuni decât Bisericii Ortodoxe din Rusia au fost obligați de CSDF să părăsească Crimeea. Printre aceștia, se numărau: pr. Mykola Kvyč și pr. Bogdan Kostetskyy, ambii aparținând Bisericii Greco-Catolice Ucraineană. Totodată, enoriași creștini de alte confesiuni decât cea a Bisericii Ortodoxe din Rusia au fost împiedicați să participe la slujbă în propriile biserici.

Suprimarea independenței media a fost alt instrument important utilizat în vederea “ocupației” rusești. Agențiile de presă au fost atacate, iar o televiziune a fost închisă. La 1 martie 2014, toate posturile de televiziune ucrainene au fost interzise în Crimeea. În aceeași zi, clădirea Centrului pentru jurnalism de investigație a fost luat cu asalt și ocupat de CSDF. În locul canalelor de televiziune tătare și ucrainene au fost lansate canale rusești precum NTV, Rossiya și Rossiya 24.

De asemenea, au fost atacați jurnaliști străini. La 11 martie 2014, bărbați înarmați au reținut trei jurnaliști norvegieni și le-au confiscat echipamentul, precum și înregistrările, fiind acuzați de spionaj. Materialele confiscate nu le-au fost restituite după eliberare. În aceeași zi, o echipă de jurnaliști italieni a fost oprită la punctul de control Perekop și amenințată armat. Deși nu au fost privați de libertate, laptopurile, cardurile de memorie, aparatele de filmat și echipamentul necesar pentru emisie au fost confiscate. Reuters a raportat la 13 martie 2014 că un jurnalist francez a fost reținut sub amenințarea armei. Eliberarea sa a fost condiționată de predarea tuturor materialelor video filmate în oraș.

De la 1 martie 2014, organizațiile publice ucrainene, alături de organizațiile tătarilor, au inițiat manifestații pașnice de protest, cu scopul de a susține integritatea teritorială a Ucrainei. Protestatarii au fost frecvent hărțuiți, intimidați și asaltați de membrii CSDF. Acest fapt i-a determinat pe unii dintre activiști să se transfere în zona liberă a Ucrainei. În jurul datei de 10 martie 2014, CSDF și colaboratori ai serviciilor de securitate ale Federației Ruse au lansat o campanie de răpire a activiștilor ucraineni și tătari. Printre numeroasele exemple se află și răpirea dlui. Vasyl Chernysh (activist Euromaidan). Cu câteva zile înainte de dispariție, acesta asistase la eliberarea altor două activiste Euromaidan, dna. O. Ryazantseva și dna. K. Butko, care fuseseră răpite de membrii CSDF.

(b) A doua etapă (după 21 martie 2014)

Campania de încălcare a drepturilor omului s-a intensificat pe măsură ce Federația Rusă a obținut mai mult control asupra Crimeei, după 21 martie 2014. În această perioadă,

armata rusă și entitățile apropiate acesteia au întreprins detenții ilegale, au fabricat probe, au respins probe legitime ale organizațiilor non-profit, au discriminat în funcție de opinia politică și alte criterii nelegitime, au realizat exproprieri și au preluat proprietăți în mod ilegal. De asemenea, au continuat campania de violențe fizice, dispariții forțate, tortură și omucideri.

Raportul anual din 2014 al Ombudsmanului Rus, Ella Pamfilova, consemnează că, după “ocuparea” Crimeei, au fost înregistrate sesizări privind 13 dispariții ale tătarilor din Crimeea și 24 de dispariții ale cetățenilor ucraineni. Guvernul reclamant susține că numărul real de cazuri a fost mai mare. Cu toate acestea, numărul total nu a putut fi identificat cu exactitate, din moment ce autoritățile rusești și cele subordonate acestora nu au întreprins anchete efective în cazurile de dispariție și nici nu au permis organizațiilor internaționale de drepturile omului să le monitorizeze. În sprijinul acestor afirmații, Guvernul reclamant a argumentat cu numeroase cazuri de omucideri, detenții ilegale și răpiri ale ofițerilor ucraineni, ale activiștilor militanți din Crimeea, precum și ale unor civili ucraineni și tătari, cu precădere jurnaliști.

OHCHR a estimat că, de la “ocuparea” Crimeei, au fost desfășurate aproximativ 150 de raiduri ale poliției și ale FSB asupra proprietăților private ale persoanelor fizice și ale întreprinderilor, precum și în cafenele, baruri, restaurante, piețe publice, școli, biblioteci, moschei, școli religioase islamice.

Totodată, Federația Rusă a folosit mecanismele sale penale în mod abuziv împotriva prizonierilor ucraineni din Crimeea. Începând din martie 2014, tribunalele locale au suspendat toate procesele în desfășurare conform dreptului ucrainean. Legislația penală ucraineană a fost revocată, iar sentințele cu pedeapsa închisorii au fost dispuse în baza legii federale rusești.

În plus, acest mecanism de reîncadrare a sentințelor ucrainene în baza normelor rusești a condus la transferul unui număr mare de “condamnați” ucraineni în Federația Rusă. Transferul a avut loc uneori anterior desfășurării procesului penal. Conform rețelei ucrainene Helsinki pentru drepturile omului și Centrului Regional pentru Drepturile Omului, începând din decembrie 2017, peste 4700 de prizonieri ucraineni au fost transferați din teritoriul ocupat al Crimeei în Federația Rusă și distribuiți în 69 de instituții corecționale.

Începând din martie 2014, Federația Rusă a impus “cetățenia rusească automată” a rezidenților din Crimeea. Guvernul reclamant a explicat că această “cetățenie automată” a Federației Ruse era acordată tuturor ucrainenilor și apatrizilor din Crimeea și Sevastopol, aceștia având o lună la dispoziție pentru a refuza. “Cetățenia automată” era acordată “în bloc”, fără considerarea particularităților fiecărui caz. În consecință, dacă o persoană alegea să păstreze cetățenia ucraineană, trebuia să înregistreze o cerere oficială, care avea să se confrunte cu obstacole de natură administrativă, create special de autorități pentru ucrainenii care refuzau cetățenia Federației Ruse. De exemplu, Serviciul Federal pentru Migrație al Federației Ruse a primit cereri oficiale de refuz a “cetățeniei automate” și a emis, în replică, documente care consemnau valabilitatea discutabilă a acestor cereri, constatând totodată că au fost riguros examinate, deși nu erau soluționate efectiv printr-un răspuns. În același timp, Serviciul Federal pentru Migrație nu notifica solicitanții cu

privire la soluționarea cererilor depuse. În alte cazuri, Serviciul Federal pentru Migrație solicita un număr extins de date și documente cu caracter personal. Trebuie menționat, de asemenea, ca termenul de transmitere a acestora era extrem de scurt, astfel încât nu permitea adoptarea unor decizii informate.

Totodată, mecanismul menționat s-a dovedit ineficient pentru copiii orfani, care neavând capacitate civilă, nu puteau solicita respingerea “cetățeniei automate”, pentru ei devenind “cetățenie rusească forțată”. Guvernul reclamant a arătat că aceeași situație de impunere a cetățeniei a fost valabilă și pentru nou-născuții din perioada respectivă. Problema juridică rezultată a fost aceea că, deși părinții indicau naționalitatea ucraineană a copiilor, certificatul de naștere, fiind emis în Crimeea, stabilea că aceștia au cetățenie rusească.

În același timp, refuzul cetățeniei rusești avea ca efect privarea ucrainenilor rezidenți în Crimeea de beneficii sociale, precum și de accesul la servicii medicale și la alte servicii publice.

După 21 martie 2014, autoritățile rusești și entitățile apropiate acesteia au implementat o practică sistematică de percheziții ilegale la domiciliul civililor și în spații private. Memoriul Guvernului reclamant furnizează o serie de exemple în acest sens.

O altă măsură a fost exproprierea ilegală a bisericilor și lăcașelor de cult. La 11 noiembrie 2014, “Consiliul de Miniștri al Republicii Crimeea” a emis “Rezoluția” nr. 437, prin care solicita organizațiilor religioase “predarea proprietăților religioase, care deveneau proprietatea publică a Republicii Crimeea”. “Rezoluția” a creat premisa pentru a expropria abuziv și cu caracter “sanționatoriu” acele culte și organizații religioase care nu erau loiale “ocupației” și autorităților acesteia. Misiunea ONU de monitorizare a drepturilor omului în Ucraina a raportat numeroase cazuri în care reprezentanții diferitor comunități religioase au fost hărțuiți sau forțați să părăsească Crimeea. Preoți greco-catolici au fost amenințați și persecutați în numeroase rânduri, 4 din 6 fiind constrânși să părăsească Crimeea. Pentru aceleași motive, majoritatea celor douăzeci și trei de imami și învățători turci din peninsula, au părăsit Ucraina.

În martie 2015, fostul reprezentat OSCE pentru libertatea presei, a consemnat că, la 12 luni de la “ocuparea” Crimeei, toate canalele de televiziune ucrainene nu au mai emis, fiind “închise” și “înlocuite” cu canale ale Federației Ruse, în timp ce jurnaliștii independenți au fost amenințați, agresați fizic și privați de libertate. Mass-media tătarilor din Crimeea a fost de asemenea supusă hărțuirii din partea autorităților.

Întreprinderile aparținând cetățenilor ucraineni au fost fost expropriate fără justă despăgubire. Această practică a fost condamnată de către Curtea Permanentă de Arbitraj, la 2 mai 2018, în cazul *Everest Estate LLC et al c. Federației Ruse*.

La 2 aprilie 2014, Federația Rusă a adoptat “Legea federală privind funcționarea sistemului financiar al Republicii Crimeea și al orașului Sevastopol în perioada de tranziție”. Această lege oferea Băncii Centrale din Rusia prerogativa de a anula dreptul de funcționare al băncilor ucrainene care funcționau în Crimeea. Prin această măsură, toate operațiunile bancare au fost stopate de îndată, iar băncile au fost expropriate fără compensație și deposedate de bunurile aflate în proprietatea sau în deținerea lor.

Caracterul generalizat al practicii exproprierii și naționalizării proprietăților private

din Crimeea a fost confirmat de o serie de rapoarte ale unor organizații internaționale pentru monitorizarea drepturilor omului în Ucraina, inclusiv OHCHR, Consiliul Europei și OSCE.

Politica Rusiei de consolidare a controlului vamal a condus la restrângeri nejustificate ale libertății de circulație în și din Crimeea, fiind afectată în special populația din minoritatea tătară. Memoriul Guvernului reclamant furnizează o serie de exemple relevante în acest sens.

Ombudsmanul ucrainean, Valeria Lutkovska, observa că aceste acțiuni constituie grave încălcări nu doar ale prevederilor legislației din Rusia, dar și a drepturilor și libertăților fundamentale ale popoarelor indigene, astfel cum sunt stipulate de Declarația Națiunilor Unite privind drepturile popoarelor indigene.

În plus, eliminarea educației în limba ucraineană și tătară a constituit un alt obiectiv al “ocupației” rusești. Anterior, în Crimeea existau 500 de școli în care cel puțin o parte dintre discipline erau predate în limba ucraineană. De asemenea, existau numeroase școli de stat unde elevii tătari aveau posibilitatea de a studia în limba maternă. Începând cu 2014, pluralismul educațional a fost eliminat, etnicii ucraineni și tătari fiind privați de posibilitatea de a mai beneficia de educație în limba maternă. Raportul privind situația drepturilor omului în Ucraina, emis de Comisarul ONU pentru drepturile omului, a confirmat că, până la finalul anului 2014, doar în douăzeci de școli din ciclul gimnazial mai era posibilă educația în limba ucraineană. Mai mult, vorbitorii de ucraineană, deopotrivă copiii și părinții acestora au fost persecutați pentru folosirea limbii ucrainene și pentru afișarea aparentă a unei atitudini pro-ucrainene. Martorii au raportat că ofițeri ai FSB vizitau școlile și solicitau profesorilor să furnizeze numele copiilor care vorbeau ucraineană în public. Ulterior, părinții acestora erau avertizați că riscau să fie urmăriți pentru “separatism”.

La 30 decembrie 2014, autoritățile din Crimeea au emis “Decretul nr. 651” privind aprobarea unui “Program de stat pentru dezvoltarea educației și științei în Republica Crimeea”. Acest program nu includea accesul la educație în limba maternă.

Rusia a introdus o serie de măsuri care vizau hărțuirea tătarilor din Crimeea, între care: chemarea în fața Procurorului General al Republicii Crimeea; începerea urmăririi penale; chestionarea de către poliție; interzicerea difuzării canalelor de televiziune tătare; interzicerea programelor cu liderii tătarilor din Crimeea; interzicerea adunărilor publice în zilele cu semnificație culturală pentru etnicii tătari; restrângerea libertății de circulație. Aceste măsuri legale și administrative discriminatorii la adresa populației de origine tătară au determinat Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (PACE) să concluzioneze în Rezoluția nr. 2133/2016 că: “Efectul cumulativ al acestor măsuri represive este o amenințare la adresa comunității tătare pentru însăși existența acesteia ca grup distinct, cu propriile caracteristici etnice, culturale și religioase”.

II. GUVERNUL PÂRÂT

A. Probe transmise de Guvernul pârât

În susținerea apărării, Guvernul pârât a adus drept probe o serie de documente (care vor fi detaliate în secțiunile următoare), incluzând: documente oficiale emise de autoritățile rusești, documente oficiale emise de autoritățile ucrainene, documente emise de diferite autorități competente în Crimeea, documente internaționale, articole de presă etc.⁵

B. Circumstanțele de fapt prezentate de Guvernul pârât

O parte semnificativă a faptelor, în versiunea prezentată de Guvernul pârât, este preluată din memoriul transmis de Federația Rusă și, parțial, din observațiile anterioare privind admisibilitatea, transmise de guvernul rus către Camera la 31 decembrie 2015. Elementele factuale prezentate de pârât sunt structurate astfel: “Context”, “Evenimente care au condus la organizarea referendumului, referendumul și consecințele acestuia”, “Incidente invocate de Guvernul ucrainean”.

1. Context

Încă din 1991, au existat eforturi externe de “schimbare a regimului” în Ucraina. Acestea au inclus finanțări masive pentru susținerea grupurilor de opoziție, inclusiv a adversarilor politici al președintelui Yanukovici în perioada “Revoluției Portocalii” și ulterior. Acest “sprijin” a presupus, de asemenea, promovarea unor partide de extremă dreaptă, inclusiv antrenarea acestora în strategii de confruntare cu autoritățile polițienești. Printre aceste grupări extremiste se numără Svoboda (anterior cunoscută ca Partidul Social-Național din Ucraina, cu pronunțate tendințe “fasciste”) și aliatul său “neo-nazist”, Sectorul de Dreapta, nou-înființat în noiembrie 2013, cu scopul de a pregăti violențele care s-au produs ulterior în Piața Maidan din Kiev. Pe măsură ce aceste violențe sau intensificat, în februarie 2014, Uniunea Europeană și Germania și-au asumat misiunea de a soluționa această criză prin negociere. Cu toate acestea, eforturile lor nu au avut succes. Sectorul de Dreapta a refuzat orice negociere, iar Statele Unite s-au arătat de asemenea interesate de imediata înlocuire a guvernului Yanukovici. În ciuda încercărilor de mediere ale UE, persoane neidentificate au agresat în Piața Maidan și în împrejurimile acesteia deopotrivă, demonstranții și poliția, rezultând peste cincizeci de victime care au decedat la 20 februarie 2014.

La 21 februarie 2014, UE a reușit să medieze un compromis între grupările opoziției și președintele Yanukovici, care a fost de acord cu următoarele:

“(1) Adoptarea unei legi într-un interval de 48 de ore, care să reinstaureze prevederile Constituției din 2004 cu amendamentele ulterior și înființarea unei coaliții naționale în următoarele 10 zile;

⁵ Lista detaliată a documentelor se regăsește în versiunea completă a cauzei (în limba engleză). Această parte a traducerii prezintă doar punctul de vedere și argumentele inovate de Guvernul pârât, nu al CEDO.

(2) Reforma constituțională care să echilibreze distribuția puterii între președinte, guvern și parlament, care să între în vigoare până în septembrie 2014;

(3) Organizarea alegerilor prezidențiale de îndată ce noua constituție este adoptată și nu mai târziu de luna decembrie 2014;

(4) Anchetarea actelor recente de violență sub monitorizarea autorităților interne, opoziției și Consiliului Europei”.

Cu toate acestea, la 21 februarie 2014, sicriile persoanelor împușcate în ziua precedentă au fost aduse în ziua următoare în Piața Maidan, inflamând reacțiile protestatarilor. Clădirile guvernului au fost luate cu asalt și ocupate, iar președintele Yanukovici a fost constrâns să părăsească capitala.

Aceste evenimente se încadrează între strategiile tipice pentru schimbări de regim, fapt care ar putea fi în măsură să explice de ce guvernul instaurat ulterior nu a realizat o anchetă efectivă a împușcărilor și a celorlalte acte de violență desfășurate în Piața Maidan, eșec constatat și condamnat în repetate rânduri în monitorizările internaționale. De exemplu, în raportul Consiliului Europei din 31 martie 2015, grupul consultativ internațional al Consiliului Europei observa că: “nu a fost realizat un progres substanțial pentru investigarea incidentelor violente produse cu ocazia demonstrațiilor din Piața Maidan. Deși acest fapt poate fi parțial explicat prin circumstanțele speciale ale acestei anchete, grupul a considerat că pot fi identificate deficiențe considerabile ale autorităților în clarificarea contextului de fapt al omuciderilor corelate evenimentelor din Piața Maidan și la identificarea celor responsabili”.

La 22 februarie 2014, dl. Oleksandr Turchynov a fost ales purtător de cuvânt al Parlamentului ucrainean, iar la 23 februarie a fost desemnat președinte al Ucrainei. La 25 februarie 2014, acesta și-a asumat comanda Forțelor Armate Ucrainene. Dl. Yatsenyuk a fost numit prim-ministru al guvernului provizoriu ucrainean la 27 februarie 2014. Noul guvern era neconstituțional, aceasta fiind o opinie generalizată în estul Ucrainei și în Crimeea. Totodată, guvernul era nereprezentativ, dat fiind că toate portofoliile importante aparțineau unor persoane din vestul Ucrainei. Majoritatea funcțiilor erau deținute de Svoboda, în ciuda faptului că nu beneficia de o susținere largă la nivel național. Imediat după înlăturarea guvernului constituțional al Ucrainei, au apărut atacuri împotriva opozanților noului guvern, *inter alia* din partea extremei drepte precum Svoboda și Sectorul de Dreapta. Violențele au erupt. La 20 februarie 2014, în apropierea satului Korsyn, zeci de activiști din Crimeea au fost atacați de naționaliști, au fost maltratați și umiliți, iar patru autobuze au fost incendiate. Ulterior, s-au produs violențe între activiștii Euromaidan și protestatari pro-ruși în orașele Kharkiv, Mykolaev, Odessa, Zaporizhia și Dnipropetrovsk.

Cetățenii din Crimeea au reacționat la acest context violent. Înlăturarea guvernului constituțional din Kiev și instalarea unui guvern neconstituțional și nereprezentativ a avut drept efect demonstrațiile din Sevastopol și Crimeea care urmăreau “reunificarea” cu Rusia. Amenințarea intervențiilor violente din partea guvernului neconstituțional de la Kiev a determinat constituirea unor grupuri de auto-apărare, dar și un răspuns politic sub forma declarației de independență formulată la 11 martie 2014 de către autoritățile din Sevastopol și din Crimeea. La 16 martie, a fost organizat un “referendum” privind

statutul și apartenența Crimeei, în cadrul căruia 96,77% au votat unificarea cu Federația Rusă; 2,51% au votat să rămână parte integrantă a Ucrainei și revenirea la Constituția din 1992; 0,72% din voturi au fost nule; participarea la vot fiind de 83,1%). “Referendumul” și “reunificarea” nu pot fi privite izolat una de cealaltă, deoarece ambele au fost rezultatul direct a răsturnării violente a guvernului constituțional al Ucrainei. Rusia nu își asumă responsabilitatea pentru evenimentele și orice alte consecințe turbulente rezultate din tensiunile contextului și consideră că această responsabilitate aparține guvernului ilegal al Ucrainei și sponsorilor acestuia.

2. Evenimente care au condus la organizarea “referendumului”, “referendumul” și consecințele acestuia

Istoricul “referendumului” care a condus la “reunificarea” Crimeei cu Federația Rusă reflectă evoluția poziției-cheie adoptate de autoritățile din Crimeea. Inițial, reprezentanții au avut o abordare mai precaută care invoca principiul autodeterminării, fără secesiunea de Ucraina. La 27 februarie 2014, legislativul din Crimeea a emis o declarație, ca reacție la răsturnarea neconstituțională a Guvernului de la Kiev. Consiliul Suprem a declarat că extremismul politic al noului guvern neconstituțional reprezintă o amenințare la adresa poporului din Crimeea și a hotărât că, în acest context, este constrâns să organizeze un “referendum”. Scopul acestui “referendum” era acela de a defini pe cale democratică statutul constituțional al Crimeei, mai precis dacă “Republica Autonomă Crimeea are o autonomie suverană și parte a Ucrainei conform tratatelor și convențiilor internaționale”. În această etapă, nu a fost sugerată opțiunea unificării cu Rusia. La 1 martie, legislativul de la Sevastopol a exprimat susținerea sa față de acest “referendum” și a refuzat să recunoască legitimitatea noului Guvern.

În același timp, noul Guvern nu era pregătit să recunoască o nouă configurație constituțională. Un tribunal administrativ din Kiev a anulat hotărârea Consiliului Suprem al Crimeei de la 27 februarie 2014 privind “referendumul” și numirea dlui. Aksenov.

La 5 martie, Procurorul general din Ucraina a raportat că Tribunalul districtual Shevchenkivsky din Kiev a emis mandate de arest pentru dl. Konstantinov (Președintele Consiliului Suprem al Crimeei) și dl. Aksenov. Plângerea penală a fost intentată pe baza presupuselor activități anti-constituționale și de uzurpare a puterii de stat. La 1 martie 2014, Președintele Ucrainei, dl. Turchynov, a refuzat să recunoască desemnarea dlui. Aksenov. Devenise clar că noile autorități suprimau orice încercare de autodeterminare.

La 6 martie 2014, Consiliul Suprem al Republicii Autonome Crimeea a adoptat o rezoluție privind desfășurarea unui referendum în Crimeea, care a inclus următoarele opțiuni de vot:

“(1) Susțineți reunificarea Crimeei cu Rusia, cu toate drepturile care decurg din calitatea de parte integrantă a Federației Ruse?”

(2) Susțineți reinstaurarea Constituției Republicii Crimeea din 1992 și statutul Crimeei de parte integrantă a Ucrainei?”.

Pe baza “referendumului”, a fost adoptată Rezoluția Consiliului Suprem al RAC,

prin care era proclamată independența. “Reunificarea” cu Rusia a urmat la data de 18 martie 2014, printr-un tratat internațional. Ucraina este responsabilă pentru evenimentele produse pe teritoriul Crimeei și al Sevastopolului dat fiind că, până la acest moment, Crimeea a rămas sub jurisdicția statului ucrainean. În acest sens, Guvernul Federației Ruse aduce următoarele argumente: (1) pe toată această perioadă puterea legislativă (Consiliul Suprem al RAC) a funcționat în conformitate cu normele din 2010; (2) desemnarea lui Serghei Aksenov în funcția de Președinte al Consiliului Ministerial al Republicii Crimeea fost făcută conform legislației în vigoare și cu acordul lui Viktor Yanukovich, președintele oficial al Ucrainei la momentul de referință, fără implicarea autorităților din Rusia; (3) nu au operat modificări ale sistemului judiciar din Crimeea; (4) doar cetățenii ucraineni au avut dreptul de a vota în cadrul referendumului; (5) prezența militară ucraineană era substanțială în teritoriu.

În plus, din perspectiva Rusiei, desemnarea dlui. Aksenov, cetățean ucrainean, nu demonstrează în niciun fel exercitarea “controlului efectiv” în Republica Crimeea, de către Federația Rusă, așa cum susține Guvernul reclamant. Așa-zisul control al Federației Ruse în teritoriu nu decurge nici din faptul că cetățenii Republicii Crimeea, în majoritate semnificativă rusofoni, au ales ca președinte un cetățean din Crimeea, vorbitor de limbă rusă și care urmărea menținerea legăturilor cu Rusia în contrast cu “lovitura de stat din Kiev”. Ucraina nu a prezentat un probatoriu capabil să demonstreze că Rusia a preluat controlul la 26 și 27 februarie.

Cu privire la acest aspect, Ucraina face afirmații nesusținute, dat fiind că nu există materiale video care să ateste că persoanele care au luat cu asalt Parlamentul erau soldați ruși. Rusia nu a preluat controlul nici la acest moment, nici ulterior. Evenimentele s-au desfășurat după cum urmează: (1) la 22 februarie 2014, guvernul constituțional din Kiev a fost răsturnat și înlocuit cu un guvern neconstituțional și nereprezentativ de extremă-dreapta; (2) acest lucru a generat reacții de nesupunere în Crimeea și Sevastopol; (3) amenințările violente ale noului guvern neconstituțional au determinat crearea unor unități civile de apărare; (4) contextul a generat și reacții de natură politică în Crimeea și în Sevastopol pentru reafirmarea autonomiei, prin organizarea unui “referendum”; (5) Rusia nu a avut niciun control asupra acestor evenimente, nici asupra autorităților din Crimeea și Sevastopol sau asupra unităților civile de apărare.

Forțele armate rusești au fost întotdeauna prezente în Crimeea și Sevastopol. Faptul că în intervalul 1-17 martie 2014 aceste trupe au fost pregătite să sprijine poporul din Crimeea în fața atacului forțelor armate ucrainene nu înseamnă că Federația Rusă a deținut un control efectiv asupra Crimeei în această perioadă. Președintele Federației ruse, dl. Putin, subliniază într-un interviu din 17 aprilie 2014: “Pentru a garanta libertatea de voință a locuitorilor Crimeei, a trebuit să prevenim vărsarea de sânge și să împiedicăm trupele armate ucrainene din Crimeea să îngrădească dreptul cetățenilor de a-și exprima voința în mod liber. Am fost nevoiți să dezarmăm unitățile militare ale armatei ucrainene sau să le convingem să colaboreze cu noi în acțiunea de prevenire a restrângerii libertății de opinie a cetățenilor”. În continuare, dl. Putin a precizat că numărul total al trupelor rusești prezente în Crimeea în martie 2014 nu depășea limita de 20000 impusă de Acordul Ruso-Ucrainean privind Statutul și Condițiile Prezenței BSF ale Federației Ruse pe Teritoriul

Ucrainei.

În consecință, Rusia susține că nu a exercitat jurisdicție sau control a în Crimeea anterior integrării Crimeei în Federația Rusă la 18 martie 2014. Rusia a dobândit jurisdicție în Crimeea și Sevastopol ulterior “referendumului” și “reunificării”, iar de la 18 martie 2014, și-a respectat obligația de a se asigura că autoritățile se conformează standardelor Convenției.

Sistemul judiciar în funcțiune de la această dată a inclus atât instanțele și parchetele existente anterior instaurării noului regim juridic, cât și unele instanțe tranzitorii, în concordanță cu cadrul instituțional și normativ al Federației Ruse. După ce Crimeea a devenit parte a Rusiei, au devenit operaționale și alte dispoziții tranzitorii, în timp ce legile regionale ale RAC și ale Sevastopolului au rămas în vigoare exclusiv în perioada de tranziție, cu excepția celor abrogate sau celor care erau contrare Constituției Federației Ruse.

La 21 martie 2014, Federația Rusă a emis Legea constituțională federală privind aderarea Republicii Crimeea la Federația Rusă și Formarea Noilor Entități Constitutive ale Federației - Republica Crimeea și Orașul Federal Sevastopol. Conform acestei legi: a. Instanțele care existau în Crimeea și Sevastopol își păstrau jurisdicția în perioada de tranziție; b. Părților litigante le-a fost acordat dreptul de a intenta apel la Curtea Supremă a Rusiei pentru sentințele emise de instanțele din Crimeea și Sevastopol; c. Instanțele din Crimeea și din Sevastopol au aplicat normele procedurale ale Federației Ruse pe parcursul proceselor care se aflau pe rol la data aderării; d. Judecătorii din instanțele competente în Crimeea și în Sevastopol au continuat să-și desfășoare activitatea la același sediu și în perioada de tranziție, sub condiția obținerii cetățeniei rusești. Dispozițiile tranzitorii și au încetat să fie aplicabile la data de 26 decembrie 2014.

3. Incidente invocate de Guvernul ucrainean

Autoritățile rusești competente au adoptat măsuri specifice pentru a se asigura că obligațiile care decurg din Convenție sunt respectate. De exemplu, cu privire la dispariția dlui. Ametov, agresorii nu au putut fi identificați, fără a exista o bază temeinică pentru atribuirea responsabilității către Federația Rusă. Autoritățile rusești nu sunt responsabile pentru deficiențele investigației. Totodată, autoritățile rusești competente au efectuat o ancheta complexă cu privire la dispariția dlui. Ametov: au fost interogați aproximativ cinci sute de martori, în paralel cu efectuarea a șaiszeci de inspecții și a patru percheziții. La nivel intern, rudele dlui. Ametov nu au depus nicio plângere către autoritățile competente în baza art. 125 din Codul de Procedură Penală prin care să conteste caracterul adecvat al investigației. Cu toate acestea, investigația autorităților rusești a fost în mod artificial obstrucționată de lipsa de cooperare a omologilor ucraineni. În mod similar, au fost desfășurate investigații în cazul decesului dlui. Karachevskyi, încheiate cu condamnarea penală pentru omucidere conform art. 108 din Codul Penal a unui cetățean rus, dl. Zaytsev. Cazul așa-zisei omucideri a dlui. Ivanyuk ilustrează modul în care au fost create acuzații de rasism și violență într-o situație care a fost rezultatul unui accident rutier. Rusia a dezmințit și celelalte acuzații privind violențele și omuciderea la adresa cetățenilor

ucraineni și a membrilor aparținând minorității tătare. Rusia susține că “reunificarea” cu Crimeea a fost un proces pașnic.

De asemenea, Federația Rusă a prezentat un raport ce sugerează implicarea unor agenți provocatori care au agresat deopotrivă soldații ucraineni și o unitate de autoapărare din Crimeea. Acești agenți provocatori nu erau nici agenți ruși, nici sprijiniți de Federația Rusă.

Guvernul pârât a susținut că unele dintre incidentele aduse drept probe de Ucraina nu sunt reale, argumentând că unele acuzații sunt atât de vagi încât nu este clară nici măcar identitatea presupuselor victime. În plus, unele dintre aceste presupuse victime, când au fost interogate, au dezmințit susținerile Ucrainei (dl. Sadovnyk, dl. Pivovarov). În unele cazuri, așa-zisele victime ale răpirilor au fost găsite în viață și nevătămate, fiindcă părăsiseră voluntar Crimeea pentru a se reloca în Kiev (dl. Filipov, dl. Kalyan). Alte presupuse victime, nici măcar nu au depus plângeri în fața autorităților competente cu privire la încălcarea drepturilor lor (dl. Chernysh, dna. Ryazantseva, dl. Kirjyshenko, dl. Koval, dl. Necheporenko, dl. Delyatytsky dl. Voronchenko, dl. Mamchur, dl. Demyanenko, dl. Kostetsky). Alții au fost reținuți sau interogați în mod legal deoarece au fost suspectați de comiterea unor fapte penale (un jurnalist străin care a pătruns în mod ilegal pe teritoriul unei baze militare; dl. Kvych, care era suspect de stocarea ilegală de armament; dl. Dub, care a fost condamnat pentru acte de vandalism; dl. Mokrushin, pentru utilizare limbajului obscen în public și în stare de ebrietate; dl. Pashayev și dl. Kizgin, care au fost suspectați de activități jurnalistice ilegale). Așadar, Federația Rusă susține că nu există fundament pentru a atribui Rusiei aceste incidente violente.

De asemenea, ea susține că niciunul dintre documentele transmise de Ucraina nu constituie mijloace de probă suficiente și adecvate pentru a susține încălcarea art. 5 din Convenție, iar simpla privare de libertate a unor dintre persoanele menționate nu este contrară Convenției.

Pe de altă parte, pentru a combate argumentele Ucrainei conform cărora educația în limbile tătară și ucraineană a fost interzisă, Rusia susține că, de fapt, educația în aceste limbi s-a desfășurat în paralel cu educația în limba rusă, ca urmare a unor modificări la nivelul porției elevilor.